

'מאי אלמנה – אמר רב חנא בגדתאה אלמנה על שם מנה' –

הענין בזה כדאיתא בזה"ק (משפטים קב.) ומאן דנסיב ארמלתא כמאן דעאל בימא ברוחין תקיפין בלא חבלין ולא ידע אי יעבר בשלם אי יטבע גו תהומי. והיינו שאינו יודע אם שייכות לו בשורשו. וזה שנקראת אלמנה – אל מי שייכות המנה הזאת. וחכמינו ז"ל המתיקו זאת במתק לשונם שקראו אותה על שם מנה, היינו שמבוררת לחלקו שהוא מנה שלו. (מי השלוח – ח"ב לקוטי הש"ס. וע' בספר בני יששכר (אדר ב,ז) מה שכתב בענין זה, שלאחר שחכמים תקנו זמן לנישואי אלמנה, תקנו בזה שע"י נישואיה יברר אותו ניצוץ שנשאר בה מרוח בעלה המת. וזו לשונו בסוף דבריו: 'ודכירנא מלתא שאמר לי כבוד מחותני הרה"ק הנ"ל ששמע בשם הרה"ק מהרד"ב זצוק"ל, שנפש הנפטר אין לה עליה כ"כ למחזו חפצה עד שתנשא אלמנתו אם היא ראויה לכך עדיין. והיה הדבר לפלא בעיני שהוא היפך דברי הזהר. ומעתה יתברר דברי קדשו, שדברי הזהר אמורים קודם התקנה אבל לאחר תק"ח יש עליה להנפטר ע"י הנושא. שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל. הבן הדבר'.

דף יא

'הגירות והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנתחררו' – דרך הש"ס בכמה מקומות שלא להקפיד על הסדר שנקט ברישא, גירות שבויה ושפחה. (עפ"י תוס' ע"ז ג. ד"ה יבא, ועוד)

'גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין' – אף על פי שיש לנו לדחות הגר בתחילה (כבימות מזו.) ואמרו (שם קט): רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים – דוקא גדולים שטעמו איסור, קשים הם לישראל כספחת, משא"כ בקטנים אין לחוש לכלום. (ריעב"ץ)

– הראשונים דקדקו מדוע נקטו בגמרא טבילה בלבד ולא אמרו 'מלין ומטבילין אותו על דעת בית דין'. ויש לומר על פי מה שרואים בגמרא שאין להתחשב במה שהכנסה לדת יהודית מהוה זכות אמיתית עבורו, אלא מתחשבים ברצונו ובדעתו כפי שהם עתה מצבו הנוכחי, שהרי בגדול אומרים כיון דבהפקירא ניחא ליה אין זו זכות אלא חובה. ואם כן גם קטן שלא טעם טעמא דאיסורא, הלא המילה היא צער גדול עבורו ואין נאמר זכות היא לו – על כן נראה לחדש שבאמת אין מלין אותו לכתחילה על דעת ב"ד, כיון דחוב הוא לו במקצת, אלא מדובר שמלווה כבר מקודם שלא על ידי בית דין [שנוכחות בית דין במילה אינה מעכבת] ועתה באים להטבילו.

[ובזה מתורץ מה ששאלו בגמרא 'הבינן לה קנס ואזלה ואכלה בגיותה?'] ומדוע לא שאלו כן על ברכת המילה, כיצד מברכים אם לבסוף יוברר למפרע שמילה זו אינה מילת גירות כלל. (ואין לומר שמ"מ בשעתו היתה זו ברכה הגונה, כי הרי נראה שהמחאה מגלה למפרע שלא היתה גירותו כלום, שאל"כ מהו ששאלו על תשלומי ממון, הלא בשעתו היו חייבים ליתן לה ומדוע יימנעו מכך בגלל העקירה העתידה, אלא ע"כ משום שאז יוברר שמתחילה נכרית בעל) – אך לפי האמור ניחא, כי לא דובר בגמרא שמלים אותו לכתחילה]. (עפ"י דעת כהן קנא. א. עיקר הסברא כבר נמצאת בשמ"ק, שמילה אינה זכות גמורה. ונראה פשוט שבמקומות שגם הנכרים מלים, אין כאן צד חובה.

וע' באגרות משה (יו"ד ח"ב ככו) שפירש דקדוק לשון הגמרא, שבמילה אין צריכים לכוונת בית דין לזכותו במילה ודי בזה שתיעשה בפני ב"ד, משא"כ בטבילה צריך כוונת בית דין. ולפי"ז נראה שאעפ"י שהמילה חובה היא לו, אין מניעה למולו, כי הרי למילה אין צריך דין זכיה, ולאחר שנימול שוב יש כאן זכות גמורה בטבילה. אלא שצ"ע שבאג"מ במקום אחר (יו"ד ח"א קנח, וכן בס' קסא) נקט בודאות שאף במילה צריך לדין 'זכין'.

ב. ב'הר צבי' צידד לומר [דלא כהוראת הגר"י קלמס] שיש לברך כשמגיירים גר קטן, ואין לחוש שמא אח"כ ימחה ויבטל

הגירות למפרע, שהרי בכל גר יש לנו להסתפק שמא לבסוף יחזור בו מקבלת עול מצוות ואעפ"כ תקנו ברכה [והלא כתבו הראשונים שלכך אין מברכים על צדקה, כי שמא יחזור בו העני מלקבל] – ועל כרחך שכן תקנו מעיקרא בברכת המילה על הגרים, וכמו בנטילת ידים לסעודה שכתב הריטב"א (בחולין) שאעפ"י שנטל ידיו בברכה אינו חייב לאכול, כי כך היא המצוה שכשרוצה לאכול יטול ידיו, והכי נמי תקנו ברכה למול את הגרים על ספק זה שכל הרוצה להתגייר מלין אותו מתחילה. ונראה שיש לחלק בין גירות קטן לגירות גדול, כי בקטן יש לנו ספק כבר עתה אם רוצה בגירות, ולא שמענו שתקנו ברכה גם באופן כזה. ואולם כבר מבואר בבעלי הנפש להראב"ד (סוף שער הטבילה) שביית דין מברכים בטבילת גר קטן. וע' בשו"ת שבט הלוי ח"ו קצא.

ג. בתרומת הדשן (שמט ד"ה ובטור) משמע שזה שאמרו 'יהיבנן לה קנס ואזלה ואכלה בגיותה' – משום הפקר בית דין הוא, אבל מעיקר הדין יש לשלם לה. ולפי"ז מובן שלא חששו לשאר דברים כגון לענין ברכה לבטלה או אחיטתו וקידושו, כי מצד הדין יש להעמידו בחזקת ישראל. וע"ע בסמוך).

'הגדילו יכולין למחות' – לפי שגירות צריכה קבלת מצוות ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה. ומזעילה המילה והטבילה שהיתה בגופם בקטנותם. (עפ"י תוס' סנהדרין סח סע"ב)

– יש מקשים כיצד גירות קטנה מותרת לינשא לישראל [כמו שאמרו במשנתנו יש לה כתובה], מדוע אין חוששים שמא תמחה כשתגדיל ויוברר שהיתה נכרית מעיקרא? ותירץ הריטב"א, כיון שאין בדבר איסור אלא מדרבנן (שנוקטים כדעה האומרת (ביבמות עז) בגיוותן אין להן איסור חתנות, אף בשבעת עממין), לכך תולים לקולא.

יש מקשים הלא מכל מקום הנישואין הם בפרהסיא, והלא הלכה למשה מסיני הוועל ארמית קנאים פוגעים בו. ויש מי שכתב שמכאן הוציא הרמב"ם (איסורי ביאה יב,ה) את חידושו שהבא על בת גר-תושב אינו בכלל קנאים פוגעים בו, ועוד סובר (מלכים יג,ג) שגר קטן המוחה לכשיגדיל יהא גר תושב, משום כך מובן שמוותר להשיאה בקטנותה, כי גם אם תמחה הלא תהא גירות-תושבת, ובוה לא נאמר דין 'קנאין פוגעין בו'.

ואף לפי מה שפסק הרמב"ם שאסור להתחתן עם הנכרית מדין תורה [ואף בצנעה], וא"כ חוזרת הקושיא כיצד משיאין אותה לישראל הלא יש לחוש שיתברר שהיתה נכרית מעיקרא – אך י"ל שבגר-תושב מודה הרמב"ם לשאר הראשונים שאין בו הלאו ד'לא תתחתן בגיותן. וכבר העיר בזה המנחת-חינוך. (עפ"י דובב מישרים ח"ג טו.)

לפמ"ש"כ לעיל בשם תרומת הדשן נראה שמדינא אין לחוש למחאה, אלא מחזיקים אותו כישראל לכל דבר עד שימחה. ורק לענין כתובה או קנס תקנו חכמים שאין לה. [וע' בלשון הגהות אשר"י]. ואפשר הטעם משום שכבר הורגלו בדת יהודית ואין לחוש שיעזבו דרך אמת. וע' בשו"ת שבט הלוי (ח"ט שז) שהורה לקברו בקבר ישראל עם שאר יהודים. ועע"ש בח"ה קג).

(ע"ב) 'אלא אמר רבא... והדר ביה רבא...' – על החזרות הרבות של רבא מדבריו הקודמים, ע' במובא בעירובין קד (חוברת קיד).

דף יב

'ביהודה בראשונה היו מעמידין להם שני שושבינין אחד לו ואחד לה כדי למשמש את החתן ואת הכלה בשעת כניסתן לחופה, ובגליל לא היו עושין כן...' – 'אין הפירוש כי בגליל לא היו מעמידין שושבינין כלל, דמבבא שאחר זה מוכח דבגליל השושבינים לא היו ישנים במקום שחתן וכלה ישנים,

ג. כתבו ראשונים (ר"י רמב"ן מרדכי): אפילו אם כתובה דאורייתא, אין סכום קצוב מהתורה אלא כמו שיקבעו החכמים.

ד. נראה שאם נוקטים כתובה דרבנן, גם אם כתב שטר ועושה קנין, אין דעתו להתחייב בזה אלא כפי שתקנו חכמים. ואינו נותן אלא ממעות הקלות וכד'. (עפ"י מנחת שלמה ח"א נב).

ב. בתולה כתובהה מאתים ואלמנה מנה. [אלמנה' – על שם מנה שתקנו לה חכמים. וכתב קרא על שם העתיד]. אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין – כתובהה מאתים אם היא בתולה. מן הנשואין – כתובהה מנה אפילו היא מוחזקת כבתולה. (עפ"י משנה יא. ורש"י).

א. נכנסה לחופה ויש עדים שלא נבעלה – משמע מלשון הרמב"ם שכתובהה מעתה מנה. (עפ"י

בית שמואל ז סקל"ז. ובירושלמי מובא טעם שכיון שכנסה הראשון בטל חינה. וע"ע שבט הלוי ח"ו ריו).

ב. בעולת עצמו – הורה בשו"ת אגרות משה (אה"ע קא) שמן הסתם יש לכתוב לה מאתים כדין כתובת בתולה, שכן נראה מדברי התוס' ועוד פוסקים.

אחת אלמנת ישראל ואחת אלמנת כהנים כתובהה מנה. אבל בתולת כהנים – בית דין של כהנים היו גובים לה ארבע מאות זוז, ולא מיחו בידם חכמים. [ואלמנת כהנים, גם לה הוסיפו בתחילה ותקנו לה מאתים, כיון שראו שהיו פורשים מהן, החזירו הדבר לקדמותו]. אמר שמואל: לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו אלא אפילו משפחות המיוחסות בישראל אם רצו לעשות כדרך שהכהנים עושים – עושין. (להלן יב).

א. ארבע מאות לכתובת כהנים ומיוחסים – תקנה גמורה היתה, ואפילו לא כתב לה כתובה או כתב לה בלשון 'דחזו לך' ולא בלשון תוספת – נתחייב. (עפ"י תוס' יב:).

ב. כבר נהגו משכבר ליתן לכל הבתולות ככתובת כהנים, והנהיגו עוד שגם לאלמנה יתנו מחצה מסך זה, [כפי התקנה האמצעית, קודם שהחזירו הדבר לקדמותו]. וכתקנה זו נוהגים בני אשכנז עד היום. וע' באגרות משה (אה"ע ח"ד צב) שיעור הכתובה בזמן הזה.

דף יא

טו. מה דינו של גר קטן?

אמר רב הונא: גר קטן (שאין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר. רש"י) – מטבילים אותו על דעת בית דין, שזכות היא לו וזכין לאדם שלא בפניו. וכל שכן גר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, שודאי נוח להם במעשה אביהם.

א. התוס' צדדו (לפי גירסה אחת במסכת בבא מציעא) שגירות זו שעל ידי בית דין אינה מועילה אלא מדרבנן, כי מדין תורה אין זכיה לקטן (ולנכרי). וסובר רב הונא שיש כח ביד ב"ד לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה' הלכך מותר בבת ישראל וקידושיו קידושין. אבל למ"ד אין כח ביד חכמים לעקור בקו"ע, אין דינו כגר אלא לחומרא. ואולם לפי גירסה אחרת בגמרא (בב"מ), מועילה זכיה לקטן מן התורה. (וכן הכריע הש"ך (בנקודות הכסף יו"ד שה) לעיקר כגריסה זו).

ובדעת רש"י (בד"ה על דעת ב"ד) יש מדייקים שאינו גר אלא לענין הלכות דרבנן, כגון מגע נכרי ביין או נישואין בבת ישראל למאן דאמר בגיותן אין להם איסור חתנות, אבל להלכות דאורייתא צריך גירות נוספת כשיגדיל. (ע' פני יהושע; דעת כהן קמז-קמח).

ובמקום אחר (סנהדרין סח:) כתבו התוס' שאין הדבר תלוי בדיני זכיה דעלמא, כי כאן הוא הזוכה בעצמו ובגופו ואין אחר זוכה בעבורו, [אלא שאם היתה זו חובה, לא היה לבית דין להכנס בדבר ולהכניסו לדבר שבחובה].

ובב"ק (קט:): כתבו התוס' על גוף דינו של רב הונא שהוא שנוי במחלוקת.

- ב. בר"ן מבואר שהוא הדין בבית דין שגיירו קטן מדעת עצמם. (וריעב"ץ כתב שכן גם דעת רש"י, ומה שכתב 'אמו' – לאו דוקא). ויש מחמירים בדבר (עפ"י מרדכי, וכן פסק הב"ח יו"ד רסח. וע"ש בדרכי משה; חתם סופר יו"ד רנג; אור שמח עבדים ח).
- ונראה שקטן הנמסר לאימוץ אצל יהודים, אפילו הוא פעוט שאין בו דעת, יכולים בית דין לגיירו, ואעפ"י שאין ב"ד מחזירים לגייר מעצמם, כיון שאביו המאמץ מביאו, מגיירים אותו. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א קסב; שבט הלוי ח"ג רב, עע"ש כמה פרטים. ושניהם כתבו שאין צריך מלכתחילה להכניס זרע נכרים בישראל, כי אין בדבר שום צורך ותכלית, ורק כשבא גם מעצמו להתגייר לשם שמים צריך לקבלו).
- בן שנולד לנכרית ולישראל, ורוצים אביו ואמו למולו ולהטבילו כדי שייכנס בדת ישראל – אם אנו יודעים שבגדולתו יקיים מצוות, יש לנו לגיירו כדין גר קטן, אבל אם אין בדעתם שיקיים ויזהר בדיני התורה, אין מועילה מסירתם לב"ד לגיירו, שהרי גם אם הוא מסר את עצמו לגירות באופן זה אינו גר. (עפ"י דעת כהן קמז-ח).
- ג. יש מי שצדד לומר שעל בית דין עצמם לעשות מעשה הטבילה, כדי שתועיל דעתם לטבילת גירות (עפ"י שו"ת נפש חיה יו"ד צו). וסתימת הפוסקים אינה כן, ומכל מקום נראה שאעפ"י שהוא טובל בעצמו, בית דין מברכים על הטבילה, וכן נמצא בבעלי הנפש להראב"ד. ועוד מבואר מדבריו שהם מברכים קודם הטבילה, שלא כבגירות של גדול. (עפ"י שבט הלוי ח"ו קצא. ויש שהורו שלא לברך בטבילת גר קטן – שמא ימחה).
- ד. בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א קנח) כתב שבזמן הזה נכון הדבר כשיגדל יטבילוהו שוב לשם גירות בפני בית דין 'משום שלא ברור במדינה זו שהוא זכות, כיון שבעוה"ר קרוב שח"ו לא ישמור שבת וכדומה עוד איסורים. אך אפשר שמ"מ הוא זכות שאף רשעי ישראל עדיפי מעכו"ם, וגם הוא זכות מחמת דניחא ליה במאי דעביד אביו ובפרט אחרי שגם אמו נתגיירה... לכן יותר קרוב שהוא זכות אבל לצאת מידי ספק לגמרי יהיה טוב לזכור להטבילו כשיגדיל'. ואולם נראה שאם הוא גדל בבית שומרי תורה, ודאי זכות היא לו ואין צריך טבילה כשיגדל (כן משמע באגרות משה יו"ד ח"ג קד).
- אמר רב יוסף: הגדילו – יכולים למחות (וחוזרים לסורן ואין לנו לענשן). ואולם כיון שהגדילו שעה אחת ולא מיחה שוב אין יכול למחות.
- א. הרמב"ם הביא להלכה גם דברי רב הונא וגם דברי רב יוסף, וכן דעת ר"י בן מגאש רמב"ן ר"ן ורא"ש. והעירו על הרי"ף שהשמיט דברי רב יוסף אם הגדילו יכולים למחות (וע' בבאור טעמו בשו"ת משיב דבר ח"ד מב).
- ב. מרש"י ביבמות (מח). מ' שאב יכול לגייר את בניו בעל כרחם. וכן סוברים כמה ראשונים, שלא אמרו 'הגדילו יכולים למחות' בקטנים שנתגיירו עם אביהם (ולא כדברי רש"י בסוגיתנו). והתוס' שם חולקים. (וע' משיב דבר ח"ד מב).
- והחתם-סופר פסק (יו"ד רנג) שבזכות גמורה, כגון שהוריו גם כן מתגיירים ולא יגדלוהו אם אינו מתגייר עמם, אינו יכול למחות.
- ג. מחאה לפני שהגדילו אינה מחאה ואם נתרצה אחר כך – הרי זה גר, ורק אם מחה לפני שהגדיל ועמד במחאתו כשהגדיל – מחאתו מחאה. ואפשר שזה שאמרו הגדילו יכולים למחות, דוקא כשהגדילו בדת משה ויהודית, אבל בלא"ה יכול למחות גם לאחר מכן. (עפ"י ר"ן. וכן כתב הרא"ש כסברא אחרונה). ולדעת הרי"ד אפילו לא הגדילו ממש אלא כיון שבאו לכלל דעת יכולים למחות אעפ"י שעדיין הם קטנים. (שמא יש לפרש עפ"י דחת"ס שגדלות דבן-נח אינה תלויה בשנים אלא בהגיעו לכלל דעת, הלכך י"ל שדנים על המחאה כדין בן נח, כי כשימחה יוברר שלא היה ישראל מעולם. וע' בשו"ת דובב מישרים ח"ג יט; אג"מ יו"ד ח"ב קנח; בית ישי סוס"י קז).

ד. בדין הוא שקטנה גיורת מותרת לישראל, וכן גר קטן נושא בת ישראל, אעפ"י שאם מחו חוזרים לגיורתם למפרע. (הגהות אשר"י, ממהרי"ח. וכמשמעות הסוגיא).
 ונראה שאם מת, יש לקברו בקבר ישראל עם שאר יהודים. (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ט שז).
 ה. קטן שגיירוהו והגדיל, יש לנו להודיעו שהוא גר כדי שתהא לו אפשרות למחות. (עפ"י אגרות משה יו"ד קסא-קסב [ונסתפק שם שמא כל עוד לא גילוהו, אסור לישא בת ישראל] וח"ג קד; מנחת יצחק ח"ג צט, יג; שבט הלוי ח"ה קנ [וכתב שם שגיורת קטנה שגדלה ולא ידעה ונשאת – פשוט שנישואיה נישואין גמורים ואין חוששים שתמחה לכשתדע]).
 ו. גדל ומיחה ואחר כך נמלך בדעתו ובא להתגייר – צדד המנחת-חינוך (ב) שאין צריך הטפת דם ברית כיון שנימול לשם גירות. ויש מי שמפקפק בזה, שי"ל שמחאתו מגלה למפרע שלא היה כאן תחילת גירות ולכך צריך הטפת דם ברית. (ע' בהרחבה בתשובת דעת כהן קנא).
 ז. קטן שנימול שלא בפני בית דין – בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א קנח) נקט לעיקר שאין צריך הטפת דם ברית, אך אם אפשר טוב לעשות הטפת דם ברית בפני בית דין).
 מבוואר בגמרא שגיורת בעודה קטנה, לדעת אביי אין לה כתובה ולרבא אין לה קנס אם נאנסה, ורק כאשר תגדל ולא תמחה נותנים לה.
 והלכה כרבא, הלכך גיורת קטנה יש לה כתובה ואין לה קנס. (הגהות אשר"י, ממהרי"ח).

טז. הנשים דלהלן, האם כתובתן מנה או מאתים?

- א. גיורת, שבויה שנפדית, שפחה שנשתחררה.
- ב. מי שנבעלה בקטנותה על ידי גדול.
- ג. גדולה שבא עליה קטן.
- ד. מוכת עץ.

א. גיורת שבויה ושפחה, שנפדו ושנתגייירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד – כתובתן מאתים (כשהן בתולות). נפדו וכו' יתירות על בנות שלש שנים ויום אחד – כתובתן מנה.

ב. הגדול שבא על הקטנה שהיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד – כתובתה מאתים, שאין ביאתה ביאה שהרי בתוליה חוזרין, וכנותן אצבע בעין.

ג. קטן פחות מבן תשע שבא על הגדולה – לדברי רב, דינה כמוכת עץ ובאנו למחלוקת רבי מאיר וחכמים, כבסמוך. ולדברי שמואל אין מוכת עץ בבשר וכתובתה מאתים לדברי הכל.
 א. פירשו התוס' והרא"ש שמדובר שלא השיר הבתולים, כי אם השיר – ודאי אינה עדיפה ממוכת עץ. ואולם מרש"י (ד"ה עשאה) יש במשמע לכאורה שלא כפירושם. וצ"ע.
 ב. הלכה כשמואל [שכן קבע הש"ס מחלוקתם לענין דינים, ובדינים הלכה כשמואל. וגם לשון המשנה מדוייקת כדבריו]. ונפקא מינה גם לענין כהן גדול, שמוותרת לו. (רא"ש ועוד).

ד. מוכת עץ (שהכיר בה מקודם) – לדברי רבי מאיר כתובתה מאתים [כדין בוגרת שאעפ"י שבתוליה כלים כתובתה מאתים], וחכמים אומרים: כתובתה מנה [כדין בעולה שנעשה בה מעשה].
 נחלקו אמוראים (להלן יג.) האם סתמה משנתנו כרבי מאיר או כחכמים. והלכה כחכמים. (רמב"ם אישות יא, ג).

יז. א. הנושא את האשה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה – מה דינה?
 ב. מה הדין כשנמצאת מוכת עץ?

א. רב חייא בר אבין אמר רב ששת לשמוע מהברייתא, כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה – יש לה כתובה מנה. וכן אמר רבה (ורב אשי דחה ראייתו). וכן סובר רבי יוחנן (יג.). ואילו רבא אמר עפ"י פשט לשון המשנה מקח טעות הוא. וכן דעת רבי אלעזר (יג.). וודאי גם רמי בר חמא סובר שאין לה ולא כלום, שהרי אפילו במוכת-עץ אמר כן).

הלכה כרבא וכפשטות לשון המשנה, שמקח טעות הוא. (רי"ף). ומסתבר שבאנשים פרוצים החשודים על איסורים, לדברי הכל אינו מקח טעות לגמרי. לא נחלקו אלא בכשרים וצנועים. (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א ג).

ולכל הדעות, אם נכנסה לחופה, אפילו מוחזקת שלא נבעלה – אם נמצאה בעולה יש לה מנה, הואיל וכנסה ראשון ועל דעת כן נשאה. (ואפילו העדים מעידים שלא נבעלה, אפשר שאינו סומך על דבריהם וסבר שלשבה אומרים כן. עתוס').

ב. נמצאת מוכת עץ – רמי בר חמא אמר: אין לה ולא כלום, ורבא בתחילה תלה זאת במחלוקת רבי מאיר וחכמים, שלר"מ יש לה מאתים ולחכמים אין לה כלום, ולבסוף חזר בו ונקט שאפילו לחכמים יש לה מנה, כמו במוכת עץ שהכיר בה. (וכן פסק הרי"ף).

דפים יא – יב

יח. אלו שאין להן טענת בתולים?

אלמנה, גרושה, וחלוצה מן הנישואין – אין להן טענת בתולים, וחייב ליתן להן כתובתן. ואפילו יש עדים שלא נסתרה עם בעלה הראשון או נסתרה ולא שהתה כדי ביאה – אין השני יכול לטעון טענת בתולים. מבואר בגמרא שאם קידש ולא בעל לאלתר (בין הבעל הראשון בין השני. תוס'), יש לו לטעון טענת בתולים, כי יש לחוש שמא זינתה תחתיו ונאסרת עליו (כגון בכהן).

התוס' (שם ד"ה וניחוש) מפרשים שגם לענין הפסד הכתובה, אם לא בעל לאלתר יש לנו להפסידה כתובתה, כדי שהכהן יטרח לבית דין ויטען טענת בתולים. אך זה דוקא לרב אשי הסובר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כתובה כלל, הלכך אם כאן יהא לה, יבואו לטעות גם לענין איסור, אבל לרבה האומר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה, אף כאן יש לה.

להלכה לא חילקו הפוסקים אם בעל לאלתר אם לאו. (ע' אה"ע סו, ב בבית שמואל ובחלקת מחוקק). יש אומרים שלהלכה אם יש עדים שלא נבעלה אצל הראשון – יש לה טענת בתולים והפסידה כתובתה. (עפ"י בית שמואל סו סק"ב בדעת הרמב"ם).

הגירות והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו יתירות על בנות שלש שנים ויום אחד – אין להן טענת בתולים.

כאמור למעלה, ביהודה שמיחידים את החתן עם הכלה קודם נישואין, אינו יכול לטעון טענת בתולים. ויש מקומות ביהודה שאין מייחידים, ושם אפשר לטעון. מאידך הנהג מנהג יהודה בגליל אינו יכול לטעון.

לדברי רב אשי, אי אפשר לטעון טענת בתולים אלא אם מומשו החתן והלכה על ידי השושבינין קודם החופה למנוע מעשה תרמית. (וסובר שלא האמינוהו משום חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה (עפ"י תוס' ועוד). ואולם הר"ח והרז"ה פירשו שלא אמר רב אשי אלא במקום שנהגו למשמש ולא משמשו, אבל במקום שלא נהגו במשמש שושבינין – ודאי יש טענת בתולים).